

DOI: 10.33766/2524-0323.103.189-197

УДК: 347.961

Василенко М. Є., кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Суми, Україна)

e-mail : marena.evg@gmail.com

ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-2992-6646>

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В УКРАЇНІ

У статті на основі аналізу наукових поглядів учених розкрито сутність і зміст діяльності юридичних клінік. Запропоновано авторське визначення юридичної клінічної освіти. Сформульовано мету й завдання юридичної клінічної освіти. Акцентовано увагу на важливості юридичної клінічної освіти для забезпечення професійної підготовки майбутніх юристів.

З'ясовано, що юридична клінічна освіта – це метод навчання майбутніх юристів, який базується на практичних заняттях, де студенти отримують досвід роботи з реальними клієнтами та справами під наглядом досвідчених викладачів і практикуючих юристів. У рамках юридичної клінічної освіти студенти навчаються розв'язувати практичні юридичні проблеми, досліджувати правові питання і здійснювати консультативну та судову практику. Це дозволяє студентам отримати практичний досвід, який можна використовувати в майбутній професійній діяльності, а також надавати допомогу людям, які потребують юридичної допомоги.

Наголошено, що юридична клінічна освіта є важливим елементом навчання студентів за правовою спеціальністю, оскільки вона надає їм можливість здобувати практичний досвід у справжніх юридичних справах, а також відчувати відповідальність за розв'язання конкретних юридичних проблем. З огляду на це, мета юридичної клінічної освіти – розвиток практичних умінь і навичок у студентів, а також розуміння того, як правові норми застосовуються на практиці. Відповідно до вказаної мети, сформульовано завдання юридичної клінічної освіти.

Узагальнено, що студенти, які беруть участь у роботі юридичних клінік, працюють над реальними справами, досліджують правові проблеми та розв'язують конфлікти під керівництвом досвідчених юристів. Крім того, юридична клінічна освіта надає студентам можливість набувати досвіду роботи з клієнтами, викладати правові аргументи та аналізувати юридичну інформацію. Це сприяє формуванню в студентів критичного мислення та розвитку навичок комунікації, що є необхідними для успішної кар'єри в області права.

Ключові слова: юридична клінічна освіта, правозахисна діяльність, юридична допомога, безплатна правова допомога.

Постановка проблеми. У сучасних умовах важливого значення набуває підготовка професійних фахівців таким чином, щоб вони з перших днів після закінчення навчання могли якісно та ефективно виконувати свою роботу. Одним із шляхів розв'язання даної проблеми є створення юридичних клінік на базі закладів вищої освіти. Так здобувачі освіти зможуть ще під час навчання здобувати практичні навички, необхідні для більшості юридичних професій, а також удосконалювати свою комунікативну компетентність. С. Ківалов зауважує, що юридичні клініки є важливим елементом інституту правової допомоги. Відповідно, зазначає науковець, існує нагальна потреба врегулювання правового статусу юридичних клінік, оскільки таким чином держава виконує свій обов'язок щодо забезпечення конституційного права кожної людини на отримання правової допомоги [1, с. 169]. Водночас представники португальської наукової думки М. Mimoso, М. Anjos, С. Miranda зазначають, що однією із сучасних складних освітніх методологій є юридичні клініки як динамічний інструмент для активного навчання та сприяння набуттю практичних компетенцій. Юридичні клініки пропонують можливість викладання на основі життєвих випадків, дозволяючи студентам спостерігати за ефективним або змодельованим представленням юридичних справ, розвиваючи навички, а також звертаючись до цінностей та етики [2, с. 101]. Тому осмислення юридичної клінічної освіти в сучасних реаліях, її сутності, напрямів вдосконалення набуває важливого значення в правовій доктрині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років науковці все більше уваги приділяють питанню вдосконалення якості практичної освіти студентів, які навчаються за юридичним напрямом. Зокрема, цю проблематику розглядали: М. Т. Лоджук, В. В. Маньгора, М. В. Менджул, В. В. Молдован, Р. С. Кацавець, Д. Г. Павленка, С. І. Молібог, М. В. Савчин, В. А. Слов, В. С. Хорошковська та багато інших. Водночас указаний напрям досліджень є багатограним і перспективним для впровадження все нових ідей, тому відкриває широкий простір для більш глибокого наукового осмислення.

Формулювання цілей. Метою статті є окреслення сутності роботи юридичної клініки, її характерних особливостей, а також визначення ключових завдань юридичної клінічної освіти навчального та соціального характеру на основі аналізу поглядів вітчизняних і зарубіжних науковців. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: розкрити поняття та зміст юридичної клінічної освіти; встановити правову основу, мету, характерні особливості, актуальні завдання та напрямки вдосконалення сучасної юридичної клінічної освіти; визначити проблеми правового регулювання діяльності юридичних клінік.

Виклад основного матеріалу. Діяльність юридичних клінік у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) ми розглядаємо як один із ключових інструментів просування ідеї студентоцентризму у юридичній освіті, а також середовище для втілення теоретичних знань у конкретних життєвих ситуаціях. Зазначимо, що правова основа діяльності юридичних клінік визначена наказом Міністерства освіти

і науки України від 03.08.2006 № 592 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» [3].

Окремі дослідники зводять розуміння юридичної клініки до двох підходів: інституційний та навчально-програмний. Згідно з першим підходом, юридична клініка – це структурно оформлений підрозділ вищого юридичного навчального закладу чи його факультету, громадської організації чи правової консультації, а відповідно до другого – є складовою частиною навчального процесу (спекурсом) у закладі вищої освіти, інноваційною (інтерактивною) методикою вироблення в студентів практичних навичок [4, с. 37].

Погоджуючись із даними підходами, ми водночас хочемо виділити ще один – діяльнісний. Зводиться він, на наше глибоке переконання, до функціонування юридичної клініки на основі саме потреб громадян, які звертаються по правову допомогу, а також до конкретних напрямів діяльності. Наразі ж юридичні клініки часто виступають доволі формальними утвореннями, адже їх розуміння часто зводиться до двох попередніх підходів, а потреби ЗВО чи здобувачів освіти набувають першочергового значення, одночасно, як саме населення, його потреби й думка громадськості щодо доцільності функціонування подібних клінік не враховується.

Юридична клініка, як зазначають турецькі дослідники А. Uyumaz та К. Erdogan, має навчити студентів-юристів, як вони можуть використовувати реферативні та теоретичні відомості під час вирішення юридичних спорів. Хоча ідея юридичної клініки сягає минулого, поняття юридичної клініки з'явилося нещодавно. Причиною появи юридичної клініки є те, що студенти-юристи повинні контактувати з практичним правом, яке складається з практики судів і суперечок між людьми [5, с. 2116].

Більшість дослідників визначають юридичну клініку як формування у вигляді навчально-практичного центру, що створюється і функціонує на базі закладу вищої освіти за його ініціативою чи громадської організації в спільній діяльності із ЗВО, до складу якого входять викладачі та студенти старших курсів (3-5 року навчання). Його метою є здійснення науково-дослідницької і навчально-методичної діяльності щодо розширення правосвідомості та вдосконалення механізмів отримання навичок правозастосування студентами-правниками при їх підготовці, а також правозахисної і правопросвітньої діяльності для соціально вразливих, незахищених верств населення шляхом налагодження механізму навчально-практичної роботи студентів-правників, залучених до діяльності центру за окресленими напрямками [6, с. 9].

Як бачимо, у наведеному визначенні під напрямками діяльності юридичних клінік автори розглядають науково-дослідницьку, навчально-методичну, правозахисну та правопросвітницьку діяльність. Водночас не наводиться конкретний перелік заходів, які можливо проводити в рамках таких напрямів. Це є доволі важливим питанням як на рівні наукових пошуків, так і в організації наукового освітнього процесу.

Ми також глибоко поділяємо позицію І. В. Чорного та Н. І. Єльнікової про важливість забезпечення вживання в діяльності юридичних клінік саме української мови як державної, що реалізується в таких ключових площинах: мова водночас виступає знаряддям консолідації нації, інструментом підтримки культури та фактором міжнародного впливу [6, с. 95]. Таким чином, юридичні клініки можуть відігравати певну роль у впровадженні державної мовної політики.

Італійський науковець E. Santoro наголошує, що, лише організувавши юридичну клініку як лабораторію для студентів, щоб навчитися використовувати юридичну фантазію і щоб перетворити приватні проблеми маргіналізованих людей на позови, котрі можна подати до судді, клініка сприяє доступу цих осіб до правосуддя [7, с. 2].

R. Gomez акцентує увагу на тому, що при розвиненій соціальній функції, яку відіграють юридичні клініки, педагогічна функція має бути виконана для перспективи розбудови системи юридичної науки та освіти. Хоча, як зазначає науковець, взаємозв'язок між обома функціями ще не дуже встановлений, клінічне лікування правового конфлікту також має базуватися на перспективі, передбаченій процесуальним законодавством [8, с. 499].

Відповідно до точки зору В. Маньгори, юридична клініка дає змогу найбільш повно реалізувати практичну спрямованість навчання, оскільки її метою є отримання студентами практичних навичок і вмій за фахом та залучення їх у науково-практичну діяльність, а також надання малозабезпеченим громадянам, які потребують допомоги, безоплатних юридичних консультацій. Тоді як основними завданнями юридичних клінік є таке: підготовка та навчання студентів у дусі дотримання і поваги до принципів верховенства права, справедливості і людської гідності; поглиблення фахових знань і вдосконалення професійної майстерності; допомогти студентам інтегруватися у професійне середовище; створення місць для проходження виробничої і навчальної практики; впровадження в освітній процес елементів практичної підготовки студентів-правників у сфері юридичних послуг; проведення заходів із правової освіти населення; формування правової культури громадян; забезпечення можливості спілкування студентів із юристами-практиками, а також створення ефективного механізму обміну інформацією між населенням та юридичною клінікою [9, с. 172].

Акцентуючи увагу на комплексності запропонованого підходу, ми водночас вважаємо за необхідне наголосити на тому, що специфіка завдань юридичних клінік напряму залежить від того, які саме інтереси ми вважаємо базовими при організації діяльності юридичної клініки: ЗВО чи населення. Під населенням ми розуміємо як представників вразливих категорій, так й інших здобувачів освіти, представників науково-педагогічного складу інших ЗВО, а також відповідні органи державної влади, зокрема Національну поліцію України, органи прокуратури, центри надання адміністративних послуг, центри надання безоплатної правової допомоги. Як бачимо, навіть такий наведений нами підхід дозволяє значно ширше поглянути на коло потенційно зацікавлених осіб та інституцій у діяльності юридичних клінік. Відповідно, дані категорії населення зацікавлені у юридичній клініці з точки зору її ролі в наданні реальної допомоги

населенню або сприянні діяльності окремих органів. Водночас ЗВО зацікавлений в іміджевому вияві діяльності юридичної клініки, висвітленні проведених нею заходів у відкритих джерелах, а також у її реальному впливі на формуванні професійних компетентностей у здобувачів освіти.

Аналіз різних підходів до визначення поняття «юридична клініка» дає змогу виокремити такі її основні ознаки: 1) надання юридичних консультацій або послуг фактичним клієнтам незалежно від їх звернення до суду; 2) клієнтами юридичної клініки є особи, які не мають ресурсів для утримання власного адвоката; 3) усі роботи студентів ретельно переглядаються та регулярно контролюються; 4) за участь у діяльності юридичної клініки студенти нараховуються академічні кредити, що є невід'ємною частиною курсу навчання на юридичному факультеті; 5) студент підготовлений до взаємодії з клієнтами, фокусується не лише на доктрині, а й на практичних навичках, етиці та цінності професії [10, с. 84].

Ми в цілому погоджуємося із наведеним переліком ознак, проте бажаво його дещо розширити. Так ми вважаємо доречним наголосити на взаємодії юридичних клінік із ЗВО (науково-педагогічним складом і керівництвом), студентським самоврядуванням, роботодавцями, громадськістю як однієї з базових ознак організації діяльності юридичної клініки. Неможливо розглядати юридичну клініку як абсолютно самодостатню одиницю та здобувачів освіти як повністю підготовлених до надання правової допомоги фахівців. Тому формування все нових взаємозв'язків як на рівні ЗВО, так і на рівні правозахисних громадських організацій, благодійних фондів, підрозділів поліції тощо сприятиме узгодженню інтересів ЗВО і населення в контексті діяльності юридичних клінік.

До окремих моментів організації діяльності юридичних клінік можемо також віднести те, що надання правової допомоги як з боку здобувачів освіти, так і керівника клініки (представника науково-педагогічного складу, адміністративного чи допоміжного персоналу) має бути ініціативним, вільним та не гуртуватися на примусі.

Р. Дж. Вілсон вважає, що ідеальна модель клінічної юридичної освіти повинна містити п'ять компонентів: 1) студентам надається академічний кредит за участь у рамках відповідної навчальної програми юридичного факультету; 2) студенти надають юридичні послуги фактичним клієнтам, які мають реальні юридичні проблеми; 3) клієнти, які обслуговуються програмою, не мають можливості оплачувати юридичні послуги; 4) студентів контролює практикуючий юрист (адвокат), який має ліцензію на юридичну практику у відповідній юрисдикції, бажано професор, який поділяє педагогічні цілі клінічної юридичної освіти; 5) практичній роботі студентів передують або викладається паралельно курс про навички, етику та цінність практики, студенти попередньо засвоюють необхідні доктринальні знання для практикування в клініці [11, с. 829–830]. Окремі науковці наголошують на таких особливостях клінічної юридичної освіти, як практичність, доступність і відповідність критеріям задоволення населення, постійності та частоти навчання [12, с. 829–830].

Таким чином, юридична клінічна освіта – це метод навчання майбутніх юристів, який базується на практичних заняттях, де студенти отримують досвід роботи з реальними клієнтами та справами під наглядом досвідчених викладачів і практикуючих юристів. У рамках юридичної клінічної освіти студенти навчаються розв'язувати практичні юридичні проблеми, досліджувати правові питання та здійснювати консультативну та судову практику. Це дозволяє студентам отримати практичний досвід, який можна використовувати в майбутній професійній діяльності, а також допомогти людям, які потребують юридичної допомоги.

Отже, юридична клінічна освіта є важливим елементом навчання студентів за правовою спеціальністю, оскільки вона надає їм можливість здобувати практичний досвід у справжніх юридичних справах, а також відчувати відповідальність за розв'язання конкретних юридичних проблем. З огляду на це, мета юридичної клінічної освіти – розвиток практичних умінь та навичок у студентів, а також розуміння того, як правові норми застосовуються на практиці.

У світлі окреслених нами завдань з питань ефективності юридичної клінічної освіти запропоновано наступні напрями вдосконалення законодавства України щодо такої освіти:

- забезпечити здобуття студентами не лише теоретичних, а й практичних умінь та навичок. У даному контексті студенти мають можливість отримати практичний досвід у різних сферах юриспруденції, який допоможе їм зрозуміти, як застосовувати теоретичні знання в практичній роботі;

- створити умови для надання безкоштовної юридичної допомоги. Багато юридичних клінік працюють із вразливими групами населення, такими, як люди з низьким доходом, мігранти, безхатченки та інші. Студенти під наглядом викладачів та досвідчених юристів надають цим людям безкоштовну юридичну допомогу, тим самим набуваючи необхідного практичного досвіду;

- дослідження правових питань: у рамках юридичної клінічної освіти студенти мають можливість проводити дослідження різних правових питань та аналізувати відповідну юридичну літературу;

- розвивати правову культуру у працівників. Юридична клінічна освіта сприяє розвитку етичних норм та цінностей серед студентів, які вчать поважати права та свободи людей, розуміти важливість взаємодії з клієнтами на основі довіри та забезпечення конфіденційності;

- сприяти розвитку юридичної професії: юридична клінічна освіта допомагає студентам зрозуміти, якими мають бути професійні стандарти та вимоги до їх професії. Вони набувають умінь працювати в команді, розвивати навички взаємодії з клієнтами та з іншими юристами, зокрема з представниками державних органів і неприбуткових організацій.

Отже, нами сформовані наступні напрями вдосконалення юридичної клінічної освіти в Україні:

1. Створення проєкту та подальше прийняття Закону України «Про юридичну клінічну освіту в Україні», у тексті якого буде закладене визначення такої

освіти, окреслено органи управління та сформовано система юридичної клінічної освіти, визначено повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері юридичної клінічної освіти, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері юридичної клінічної освіти, визначено особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері юридичної клінічної освіти, а також закріплено напрямки та форми діяльності юридичних клінік при закладах вищої освіти України, у тому числі в сфері надання консультацій громадянам, право-просвітницької роботи та міжнародного співробітництва.

2. Підготовка методичних рекомендацій з організації діяльності юридичних клінік при закладах вищої освіти України, проведення конференцій, круглих столів, форумів, спрямованих на обговорення успішних практик, наявних проблем та шляхів їх вирішення.

3. Реалізація соціальних проєктів у межах співробітництва закладів вищої освіти України, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадськості та міжнародних партнерів, спрямованих на створення оптимальних матеріально-технічних умов діяльності юридичних клінік, а також проєктів щодо надання правової допомоги військовослужбовцям, ветеранам, членам сімей загиблих військовослужбовців.

Висновки. Проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що юридична клінічна освіта є важливим елементом навчання студентів за правовою спеціальністю. Так студенти, які беруть участь у юридичних клініках, працюють над реальними справами, досліджують правові проблеми та розв'язують конфлікти під керівництвом досвідчених юристів. Крім того, юридична клінічна освіта надає студентам можливість набувати досвіду роботи з клієнтами, викладати правові аргументи та аналізувати юридичну інформацію. Це сприяє формуванню в студентів критичного мислення та розвитку навичок комунікації, що є необхідними для успішної кар'єри в галузі права.

Акцентуємо увагу на необхідності проведення подальших міждисциплінарних досліджень широкого кола аспектів юридичної клінічної освіти, зокрема потенціалу можливостей громадянського суспільства в даній сфері, а також міжнародного виміру юридичної клінічної освіти.

Використані джерела:

1. Kivalov S. Legal clinics as an important element of human right for free legal aid. *IUS Humani-Revista De Derecho*. 2019. № 8. Pp. 169-186.
2. Mimoso M., Anjos M., Miranda C. Legal clinics, a challenge for the teaching of law. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*. 2018. № 5(3). Pp. 101-108.
3. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2006 № 592. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>. (дата звернення: 15.09.2023).
4. Лоджук М.Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога : монографія / під ред. М.Т. Лоджук. Одеса : Фенікс, 2015. 328 с.

5. Uyumaz A., Erdogan K. The theory of legal clinic in education of law. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2015. № 174. Pp. 2116-2122.
6. Савчин М. В., Менджул М. В., Навроцький В. В. Основи юридичної клінічної практики : навч.-метод. посіб. Ужгород : О. Гаркуші, 2007. 180 с.
7. Чорний І. В., Єльнікова Н. І. Правове регулювання української мови як державної в українській освітній сфері. *Право і безпека*. 2023. № 1(88). С. 88–98.
8. Santoro E. Private Troubles and Legal Imagination: Legal Clinics a radical view. *Revista De Estudos Constitucionais Hermeneutica E Teoria Do Direito-Rechtd*. 2020. № 12 (1). Pp. 2-22.
9. Gomez R. Legal clinic, clinical method and types of conflicts. *Revista Internacional De Pensamiento Politico*. 2019. № 14. Pp. 499-513.
10. Маньгора В. В. Роль юридичних клінік у професійній підготовці майбутніх юристів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2012. Вип. 17. С. 167–173.
11. Хорощковська В. С. Особливості становлення та розвитку юридичної клінічної науки в Україні. *Правова позиція*. 2021. № 4(33). С. 82-87.
12. Wilson R. Western Europe: Last Holdout in the Worldwide Acceptance of Clinical Legal Education. *German Law Journal*. 2009. №10 (6). Pp. 823–846.
13. Meghdadi M., Nasab A. The role of legal clinics of law schools in human rights education; Mofid University legal clinic experience. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2011. № 15. Pp. 3014-3017.

References:

1. Kivalov, S. (2019) Legal clinics as an important element of human right for free legal aid. *IUS Humani-Revista De Derecho*, 8, 169-186. [in English].
2. Mimoso, M., Anjos, M., Miranda, C. (2018) Legal clinics, a challenge for the teaching of law. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*, 5 (3), 101-108. [in English].
3. Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro yurydychnu kliniku vyshchoho navchalnoho zakladu Ukrainy: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 03.08.2006 № 592 (2006). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>. [in Ukrainian].
4. Lodzhuk, M. T. (2015) Yurydychni kliniky v Ukraini: osvita ta pravova dopomoha : monohrafiia. Odesa : «Feniks». [in Ukrainian].
5. Uyumaz, A., Erdogan, K. (2015) The theory of legal clinic in education of law. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 174, 2116-2122. [in English].
6. Savchyn, M. V., Mendzhul, M. V., Navrotskyi, V. V. (2007) Osnovy yurydychnoi klinichnoi praktyky : navch.-metod. posib. Uzhhorod : «O. Harkushi». [in Ukrainian].
7. Chorny, I. V., Yelnikova, N. I. (2023) Pravove rehuliuвання української мови як державної в українській освітній сфері. *Право і безпека - Law and safety*, 1 (88), 88–98. [in Ukrainian].
8. Santoro, E. (2020) Private Troubles and Legal Imagination: Legal Clinics a radical view. *Revista De Estudos Constitucionais Hermeneutica E Teoria Do Direito-Rechtd*, 12 (1), 2-22. [in English].
9. Gomez, R. (2019) Legal clinic, clinical method and types of conflicts. *Revista Internacional De Pensamiento Politico*, 14, 499-513. [in English].
10. Manhora, V. V. (2012) Rol yurydychnykh klinikh u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh yurystiv. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova - Scientific journal of M. P. Drahomanov National University of Science and Technology*, 17, 167–173. [in Ukrainian].

11. Khoroshkovska, V. S. (2021) Osoblyvosti stanovlennia ta rozvytku yurydychnoi klinichnoi nauky v Ukraini. *Pravova pozytsiia - Legal position*, 4(33), 82-87. [in Ukrainian].
12. Wilson, R. (2009) Western Europe: Last Holdout in the Worldwide Acceptance of Clinical Legal Education. *German Law Journal*, 10(6), 823-846. [in English].
13. Meghdadi, M., Nasab, A. (2011) The role of legal clinics of law schools in human rights education; Mofid University legal clinic experience. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 3014-3017.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2023

Vasylenko M., Associate Professor of the Department of Legal Disciplines of the Sumy Branch of the Kharkiv National University of Internal Affairs, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor (Sumy, Ukraine)

PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF EFFECTIVE ACTIVITIES OF LEGAL CLINIC IN UKRAINE

The article, based on the analysis of the scientific views of scientists, reveals the essence and content of the activity of legal clinics. The author's definition of legal clinical education is proposed. The purpose and tasks of legal clinical education are formulated. Emphasis is placed on the importance of legal clinical education to ensure the professional training of future lawyers.

It was found that legal clinical education is a method of training future lawyers, which is based on practical classes, where students get experience working with real clients and cases under the supervision of experienced teachers and practicing lawyers. As part of legal clinical education, students learn to solve practical legal problems, research legal issues and carry out advisory and judicial practice. This allows students to gain practical experience that can be used in future professional activities, as well as to help people in need of legal assistance.

It is emphasized that legal clinical education is an important element of training students in a legal specialty, as it gives them the opportunity to gain practical experience in real legal cases, as well as to feel responsible for solving specific legal problems. With this in mind, the goal of legal clinical education is the development of students' practical abilities and skills, as well as an understanding of how legal norms are applied in practice. In accordance with the specified goal, the task of legal clinical education is formulated.

In general, students who participate in legal clinics work on real cases, research legal problems and resolve conflicts under the guidance of experienced lawyers. In addition, legal clinical education provides students with the opportunity to gain experience working with clients, presenting legal arguments, and analyzing legal information. This contributes to students' critical thinking and development of communication skills, which are necessary for a successful career in the field of law.

Keywords: legal clinical education, human rights activities, legal assistance.